

VICTOR SPINEI, *Vânătoarea la mongoli în epoca marii expansiuni în Eurasia / La chasse chez les Mongols à l'époque de la grande expansion en Eurasie / The Mongols' Hunting during the Conquest of Eurasia*, p. 9-84.

Comme presque toutes les ethnies de la mappemonde, les peuples nomades des steppes de l'Eurasie se sont constamment livrés à des préoccupations ayant trait à la chasse. La chasse des animaux sauvages contribuait à compléter les ressources alimentaires, tout en protégeant par là la faune domestique à ne pas être sacrifiée. Les informations écrites concernant la pratique de cette occupation jusqu'au seuil du II-e millénaire de l'ère chrétienne sont généralement modestes. Ce n'est qu'à peine pour les Mongols qu'on détient des données plus nombreuses et concrètes concernant la pratique de la chasse dans le milieu nomade eurasiatique, fait explicable par l'intérêt à part suscité partout par un peuple qui s'était propulsé de manière intempestive sur la grande scène de l'histoire, et qui avait remporté des succès éclatants suivis de conquêtes, d'une envergure sans précédent dans des régions étendues d'Asie et de l'Europe Orientale. L'excédent d'informations sur les Mongols comparativement à celles se rapportant aux tribus de migrants des périodes antérieures peut être expliqué par le fait qu'aux XIII-XV-e siècles, quand les premiers jouent la carte des valences militaires, l'historiographie avait progressé substantiellement face à celle du premier millénaire, du point de vue quantitatif et qualitatif également. Notre appréciation vise non seulement les chroniques des pays européens, mais aussi celles dressées dans les pays orientaux: chinoises, arabes, persanes, arméniennes etc. Nous considérons qu'une rétrospection des sources concernant les exploits cynégétiques des tribus mongoles au cours du Moyen Âge pourrait être opportune, d'autant plus que la littérature scientifique élaborée jusqu'à présent, méritoire d'ailleurs, a hésité de traiter certains aspects connexes à la problématique en question.

Les pratiques de chasse ne sont pas restées immuables durant l'évolution de la société mongole au Moyen Âge. Les réalités politiques parues après l'unification des tribus de steppe et après la création de l'Empire de Gengis-Khan se sont soldées avec des répercussions surtout au niveau des élites. Les actions de chasse collective ont pu se déployer dans des territoires de beaucoup plus étendus, avec le support d'un nombre imposant de participants et dans un plus grand laps de temps. Cependant, par l'adoption d'un armement plus perfectionné emprunté aux populations soumises, ayant un niveau de culture élevé, l'efficacité pour abattre et capturer le gibier fut augmentée. Le niveau de vie plus élevé des élites et l'accroissement de son autorité sur le plan social et politique ont permis la création de réservations destinées à la chasse. En revanche, dans les territoires ancestraux des Mongols, situés dans les steppes centrales asiatiques, tout comme dans les zones de périphérie de leur empire pluriethnique, pour les préoccupations liées à la chasse se sont maintenues les anciennes traditions, puisqu'on gardait des réticences quant à adopter des éléments novateurs.

Une extension de la perspective sur l'occupation de la chasse chez les tribus mongoles est en mesure de projeter une prospection de l'armement dont elles étaient munies. Les sources disponibles ne se rapportent pas de règle aux armes dont on se servait pendant les entreprises cynégétiques. En revanche, elles offrent certaines informations concernant les armes utilisées par les Mongols tout au long de leurs expéditions guerrières. Il est à supposer que l'équipement destiné aux campagnes militaires, à l'exception de celui affecté aux opérations spéciales, était en grand similaire à celui utilisé dans les actions cynégétiques.

A ses débuts la chasse était vouée seulement à contribuer à l'acquisition de la nourriture et des vêtements, de même qu'à entraver les dégâts causés par les espèces faunistiques en vue d'un déroulement satisfaisant du mode de vie des entités anthropiques. Avec le temps, au fur et à mesure que l'évolution de l'univers humain s'est inscrite dans une dynamique polyvalente, entraînant des corrélations matérielles et spirituelles complexes, cette

occupation gagna d'autres valences aussi. La chasse fut une modalité d'entraînement et d'instruction non seulement dans les affrontements avec les bêtes sauvages, mais aussi avec les collectivités humaines. Pour les catégories sociales privilégiées elle a représenté, cependant, un sport viril, un élément de détente, souvent dur et dangereux, impliquant des risques pour l'intégrité corporelle de ceux qui le pratiquaient, qui devaient maintes fois payer pour leur ambition et détermination excessives. Tout comme les sports modernes, qui propulsent des héros qu'on glorifie partout, la chasse devenait alors un spectacle avec des accessoires définitoires, un spectacle à dénouement imprévisible, qui conférait à ses actants distinction, gloire et légitimation.

Nomazii din stepele euroasiatice, asemenea tuturor popoarelor lumii, au acordat o importanță aparte vânătorii. Vânatul contribuia la completarea resurselor alimentare, care altminteri s-ar fi făcut printr-un număr mai mare de animalele domestice sacrificate. Până în pragul celui de-al doilea mileniu al erei creștine, informațiile scrise privitoare la această ocupație sunt relativ puține. Abia odată cu mongolii încep să apară surse mai numeroase și mai concrete despre practica vânătorii în lumea nomadă euroasiatică. Acest lucru se datorează interesului deosebit stârnit de mongoli, un popor care a pătruns furtunos pe marea scenă a istoriei și care a reputat succese militare strălucitoare, urmate de cuceriri, la o scară fără precedent în regiuni întinse ale Asiei și Europei Orientale. Surplusul de informații despre mongoli poate fi explicat și prin progresul substanțial, deopotrivă cantitativ și calitativ, al istoriografiei din secolele XIII-XV, perioada în care mongolii și-au demonstrat calitățile militare. Istoriografia primului mileniu este mult mai săracă și, de aceea, sursele privitoare la triburile migratoare sunt mult mai puține. Progresul istoriografic din secolele XIII-XV nu are în vedere doar cronicile europene, ci și pe cele redactate în lumea orientală: chineze, arabe, persane, armene, etc. Credem că o investigare a acestor surse în căutarea informațiilor cinegetice despre triburile mongole pe parcursul Evului Mediu este oportună, cu atât mai mult cu cât literatura științifică publicată până astăzi, altminteri valoroasă, nu a tratat toate aspectele legate de această problematică.

De-a lungul evului mediu practicile de vânătoare din societatea mongolă s-au schimbat. Realitățile politice apărute după unificarea triburilor din stepă și după crearea Imperiului de Gînghis-Han au avut un impact mai cu seamă la nivelul elitelor. Vânătorile colective s-au putut desfășura pe suprafețe mult mai întinse, beneficiind de sprijinul unui număr impresionant de participanți și întinzându-se pe o perioadă mai mare de timp. Totodată, prin adoptarea unui armament mai perfecționat de la popoarele supuse, care aveau un nivel cultural dezvoltat, a crescut eficiența vânătorii. Nivelul de viață mai ridicat al elitelor și creșterea autorității lor pe plan social și politic au permis constituirea unor rezervații destinate vânătorii. În schimb, în teritoriile străvechi ale mongolilor, situate în stepele centrale asiatice, precum și în zonele de periferie ale imperiului multiethnic, unde inovațiile erau privite cu reticență, practicile tradiționale de vânătoare s-au menținut.

Sursele disponibile nu oferă, de regulă, informații privitoare la armele pe care mongolii le foloseau în acțiunile lor cinegetice. De aceea, pentru a afla mai multe lucruri despre armele de vânătoare ale mongolilor este nevoie de o perspectivă mai largă. Din fericire, izvoarele conțin informații despre armele utilizate de mongoli pe parcursul expedițiilor lor războinice. Este de presupus că echipamentul destinat campaniilor militare, cu excepția celui folosit în cazuri speciale, era în bună parte similar celui folosit la vânătoare.

La începuturile sale vânătoare urmărea doar obținerea hranei și a pieilor pentru veșminte, precum și preîntâmpinarea atacurilor animalelor sălbatice, asigurând astfel siguranța comunităților umane. Cu timpul, pe măsură ce evoluția umanității a urmat o dinamică polivalentă, dând naștere unor conexiuni materiale și spirituale complexe,

vânătoarea a căpătat și alte valențe. Astfel, vânătoarea a devenit un mijloc de antrenament și de instruire nu doar în vederea confruntării cu animalele sălbatice, ci și cu alte comunități umane. Pentru categoriile sociale privilegiate, vânătoare a reprezentat totodată un sport viril, un mijloc de relaxare, adesea dur și periculos, care presupunea riscuri pentru integritatea corporală a celui care-l practica și care, de multe ori, a trebuit să plătească pentru ambiția sau pasiunea sa prea mare. Precum în sporturile moderne, care propulsează eroi glorificați în toată lumea, vânătoarea devine un spectacol cu toate accesoriile caracteristice, un spectacol cu un deznodământ neprăvăzut, care oferea participanților distincție, glorie și legitimare.

***

ANCA POPESCU, *Dobrogea în epoca otomană: kazaua Hârșova (sec. XVI) / Dobroudja à l'époque ottomane: la juridiction (qazā) de Hârșova (XVIe siècle) / Dobrudja in Ottoman times. The Kaza of Hârșova (16th century)*, p. 85-112

The Ottoman chancery documents, such as *defters*, orders, regulations, are a key source for studying Dobrudja under Ottoman rule, revealing its administrative, military and economic structures. This paper draws on toponymical, topographical and administrative information taken from eight Ottoman registers, all dating from the sixteenth century. The toponymy and the rural habitat are interpreted from a long-time perspective, assessing the continuity between the Ottoman and the pre-Ottoman structures. The Dobrudja case is also placed in the larger image of the dynamics of the Ottoman rural landscape. This article identifies both military and non-military Ottoman institutions in Dobrudja, such a *vozar*, *derbendci*, *ellici*, *gümrukçi*, *müsellem*, *akıncı*. Consequently, it proposes a comparative analysis between the Ottoman power structures and the previous, imperial, Byzantine ones. A chronological and cartographic inventory of the human settlements in Ottoman Dobrudja argues for a reconsideration of their synchronic and diachronic evolution.

Pentru istoria Dobrogei otomane (cucerirea, organizarea administrativă, militară, economică, etc.), sursele otomane de cancelarie (deftere, porunci, reglementări), joacă un rol fundamental. Acest studiu se bazează pe datele toponimice, topografice și administrative a opt registre otomane din secolul al XVI-lea și propune o nouă sinteză, în lumina unor informații inedite, asupra: toponimiei dobrogene și a habitatului rural din unghiul de vedere al continuității cu etapa pre-otomană, dar și al dinamismului rural al societății otomane; amenajării teritoriale civile și militare, cu instituțiile specifice în care aceasta se încarnează (*vozar*, *derbendci*, *ellici*, *gümrukçi*, *müsellem*, *akıncı*); specificului amenajării teritoriale în concepția de guvernare otomană, în acest spațiu geografic, în raport cu alte formule imperiale precursore (imperiul romano-bizantin). Un repertoriu cronologic al localităților dobrogene identificate, și cartografierea acestora, permit sesizarea globală a acestor aspecte, în sincronia și diacronia lor.

***

OVIDIU CRISTEA, „*Inonderiano tutti doi la turchia como un mare*”: lumea creștină, Persia și proiectele anti-otomane într-un episod din secolul al XVI-lea / „*Inonderiano tutti doi la turchi como un mare*”: le monde chrétien, la Perse et les projets anti-ottomans dans un épisode du XVIe siècle / *Inonderiano tutti doi*

la Turchiacomo un mare". *Christendom, Safavid Persia and the projects for an anti-ottoman alliance in a 1547 document*, p. 113-125

The starting point of this paper is a dialogue between the grand vizier, Rüstem pasha, and the Habsburg ambassador to Constantinople, Gerhard Veltwyck. During Veltwyck's audience, the grand vizier recalled an unpleasant memory of a previous encounter with another Habsburg emissary, the Polish nobleman Hieronymus Laski. Laski tried to gain the upper hand in negotiations by claiming that the Habsburg emperor had already sealed a treaty with the shah of Persia. As a result, the two emperors were going to attack the Ottomans from both sides, at the same time. To make his threat more vivid, Laski used the metaphor of the sea: "*inonderianotuttidoi la Turchiacomo un mare*". Taking this visual image, the article analysis how the supposed alliance between Christendom and Safavid Persia was used as a diplomatic tool during the 1545-1547 Habsburg-Ottoman negotiations. On one side, the Habsburgs had the option to emphasise the Safavid card, as Laski had done, or to play it down, which was Veltwyck's more diplomatic approach. On the other side, the Ottomans were rather less intimidated by this alleged alliance and more curious to find out what the Western Christians knew about the shah's military strength.

Punctul de plecare al acestui articol îl constituie dialogul dintre marele vizir, Rüstem paşa și ambasadorul Habsburgilor la Constantinopol, Gerhard Veltwyck. Pe parcursul audienței lui Veltwyck, marele vizir a rememorat un schimb de replici pe care-l avusese cu câțiva ani mai înainte cu un alt emisar al Habsburgilor, cu nobilul polon Hieronymus Laski. Încercând să obțină un avantaj în negocierile cu otomani, Laski pretinsese că împăratul încheiase deja un tratat cu șahul Persiei. Drept urmare, împăratul și șahul urmau să atace Imperiul Otoman și să-l prindă ca într-un clește. Pentru a-și ilustra amenințarea, Laski folosisese metafora mării: "*inonderiano tutti doi la Turchiacomo un mare*". Plecând de la această metaforă vizuală, articolul analizează cum a fost folosită presupusa alianță dintre Creștinătate și Persia Safavidă ca instrument diplomatic pe perioada negocierilor din 1545-1547, dintre Habsburgii și Otomani. Habsburgii aveau de ales între două abordări. Pe de-o parte, puteau să joace cartea amenințării safavide, așa cum a făcut-o Laski, sau, dimpotrivă, puteau adopta o abordare mai diplomatică, precum Veltwyck. De cealaltă parte otomanii erau prea puțin intimidați de această presupusă alianță și se arătau mai degrabă curioși să afle mai multe despre cunoștințele creștinilor occidentali cu privire la puterea militară a șahului.

***

MARIAN COMAN, *The Ottoman Mediterranean and the Renaissance Venetian Isolarii /La Méditerranée ottomane et les livres des îles vénitiennes de la Renaissance / The Ottoman Mediterranean and the Renaissance Venetian Isolarii*, p. 127-148

The main contention of this article is that from the very beginning of the genre to its very end, the Venetian *isolarii* viewed the Levant as a network of islands fractured by the Ottomans' conquest. Cartographical narratives of a historical trauma, the Venetian *isolarii* adopted different strategies for tackling a highly sensitive topic. As the Ottomans were steadily advancing along the Eastern Mediterranean archipelagos, the Venetian cartographers, such as Bartolomeo dalli Sonetti and Benedetto Bordone, were carefully editing the content of their *isolarii*, expecting from their readers to mentally map the invisible confrontation between

the Sultan's army and the Serenissima. The Lepanto victory brought a radical change of tone, and the mapmakers, such as Tomasso Porcacchi, Giovanni Camocio or Simon Pinargenti, manifestly joined the choir of those who were looking forward to the Venetian resurgence in the Levant. The fracture of the Eastern Mediterranean space was no longer suggested, but visibly exposed. However, it was only a change of tone, as the mapmakers continued to convey the same fundamental ideas. Thus, the Venetian *isolarii* display a remarkable continuity through time, from its beginnings to the post-Lepanto era and illustrate both the enduring format of this cartographic genre and its adaptability.

Isolariile venețiene, încă de la începuturile acestui gen cartografic, și-au imaginat Levantul ca pe o rețea de insule a cărei unitate organică a fost ruptă brutal de cucerirea otomană. Teza acestui articol este că isolariile tipărite în Veneția Renascentistă pot fi cel mai bine înțelese ca discursuri cartografice ale unei traume istorice, care au adoptat diferite strategii retorice. Pe măsură ce otomanii cucereau insule și arhipelaguri din Mediterana Răsăriteană, cartograful venețian, precum Bartolomeo dalli Sonetti și Benedetto Bordone, editau cu grijă conținutul isolariilor, așteptând de la cititorii lor să construiască o hartă mentală a confruntării dintre Imperiul Otoman și Serenissima Republică. Victoria de la Lepanto a adus o schimbare retorică radicală, iar cartograful venețian Tomasso Porcacchi, Giovanni Camocio și Simon Pinargenti și-au manifestat deschis speranța unei renașteri a puterii venețiene în Levant. După Lepanto, ruptura Mediteranei Răsăritene nu mai era doar sugerată, ci expusă explicit. Cu toată această schimbare retorică, cartograful venețian au continuat să-și structureze isolariile urmând aceleași idei fundamentale. Astfel, isolariile venețiene ilustrează o continuitate remarcabilă, de la începuturi până în perioada post-Lepanto, demonstrând deopotrivă durabilitatea și adaptabilitatea acestui gen cartografic.

***

MARK WHELAN, ALEXANDRU SIMON, *Changes in Moldavian politics at the end of the rule of Alexander I the Good: Documentary notes / Mutations dans la politique de la Moldavie à la fin du règne du prince Alexandre le Bon. Notes documentaires / Changes in Moldavian politics at the end of the rule of Alexander I the Good. Documentary notes*, p. 149-160

This article aims to reassess the last years of Alexander I's reign in Moldavia by using two German sources. The first is an anonymous report, most likely written by the bishop of Augsburg in March 1431, which documents Alexander's change of allegiance from Poland to Hungary. The second document comes from the Archives of the Teutonic Orders and refers to the negotiations between Sigismund de Luxemburg, the Teutonic Grand-Master and Svidrigiello in the spring of 1431. According to these documents, Alexander was actively involved in an ambitious political design that brought together the Teutonic Order, Lithuania and Moldavia, having Sigismund of Luxembourg's tacit support. The main contention of this article is that the matrimonial alliances played a key role in this political design.

Acest articol își propune să reevalueze ultimii ani ai domniei lui Alexandru I în Moldova aducând în discuție două surse germane. Cea dintâi sursă este un raport anonim, cel mai probabil scris de episcopul de Augsburg în martie 1431, care consemnează reorientarea politicii lui Alexandru dinspre Polonia înspre Ungaria. Cel de-al doilea document provine din arhivele Ordinului Teutonic și amintește negocierile purtate în primăvara anului 1431, între

Sigismund de Luxemburg, Marele Maestru al Ordinului Teutonic și Svidrigiello. Potrivit acestor documente, Alexandru a fost implicat activ într-un proiect politic foarte ambițios care urma să aducă împreună Ordinul Teutonic, Lituania și Moldova, cu sprijinul tacit al lui Sigismund de Luxemburg. Teza principală a acestui articol este că alianțele matrimoniale au jucat un rol foarte important în acest proiect politic.

***

LIVIU CÎMPEANU, *Anul 1432: începutul conflictului dintre Ilie vodă și Ștefan vodă, fiii lui Alexandru cel Bun. Documente inedite din arhiva Ordinului Teuton / L'année 1432: le début du conflit entre le prince Ilie et le prince Etienne, les fils d'Alexandre le Bon. Documents inédits de l'archive de l'Ordre Teutonique / 1432: The Beginning of the Conflict between Alexander the Good's Sons, Elijah and Stephen. Documents from the Archive of the Teutonic Order, p. 161-186*

The fratricide war between Alexander the Good's descendants is difficult to reconstruct due to the lack of sources. Thus, until now, historians dated the beginning of the conflict between Alexander's sons, Elijah and Stephen, using Jan Dlugosz's *Chronicle*. According to the Polish chronicler, the war started in the autumn of 1433, when Stephen received Ottoman and Wallachian support. However, documents from the archive of the Teutonic Order from Berlin-Dahlem shed a new light on these events. It seems that the first conflict between Elijah and Stephen broke in mid-1432, after a joint rule that lasted half a year. Although Stephen was helped by the Wallachians, he was defeated by Elijah, who in his turn was assisted by the Tatars mercenaries sent by his Lithuanian ally, Boleslav Swidrigaillo. As a result, Stephen fled to the Ottomans. Later that year, he once again tried to gain the throne, but he failed despite having the Ottomans' support. Next spring, in 1433, the two brothers made a short lived peace. The second was ended with Stephen's victory, which was recognized by the Polish king as the legitimate ruler of Moldavia, while Elijah fled the country. Thus, it seems that Dlugosz compressed the two fratricidal wars, from 1432 and 1433, in a single one.

Războiul civil dintre urmașii lui Alexandru cel Bun este foarte puțin cunoscut din cauza penuriei de izvoare istorice relative la această temă. La fel de puțin poate fi documentat și începutul conflictului dintre Ilie Vodă și Ștefan Vodă, fiii lui Alexandru cel Bun. Istoricii mai vechi sau mai noi au reconstituit și datat evenimentul după izvorul principal al epocii, cronica Poloniei a lui Jan Dlugosz. Astfel, conflictul dintre cei doi voievozi ar fi început în toamna anului 1433, după care Ștefan al II-lea a beneficiat de ajutor din partea muntenilor și a otomanilor. Documente noi, pe care autorul acestor rânduri le-a descoperit de curând în Arhiva Ordinului Teuton din Berlin-Dahlem, aduc informații cronologice și evenimentiale noi, relative la tema menționată. Din documentele Ordinului Teuton reiese că Ilie Vodă și Ștefan Vodă au domnit împreună în prima jumătate a anului 1432 și că primul conflict dintre cei doi voievozi s-a iscat la mijlocul anului 1432. Într-o primă fază, Ștefan al II-lea a beneficiat de ajutor din partea muntenilor dar a fost învins de fratele său și de mercenarii tătari trimiși de aliatul lituanian al acestuia, Boleslav Swidrigaillo. Înving, Ștefan Vodă a fugit la turci, care i-au dat ajutor împotriva fratelui său în toamna anului 1432. Totuși, Ștefan al II-lea nu a reușit să ocupe tronul. Abia în primăvara anului următor cei doi voievozi s-au împăcat, după cum reiese din documente moldovenești interne și externe. În vara aceluiași an Moldova a încheiat pace cu Polonia. Aceasta pace externă se pare că a dus la izbucnirea unui nou conflict între cei doi frați, soldat cu victoria lui Ștefan al II-lea și pribegia lui Ilie Vodă. La

scurt timp Ștefan Vodă a fost recunoscut ca atare de regele Poloniei. Documentele descoperite în Arhiva Ordinului Teuton rectifică și confirmă informațiile din cronica lui Dlugosz, care a comprimat într-o singură relatare evenimente din anii 1432 și 1433.

***

ȘERBAN MARIN, *Crusades as viewed from Venice. The case of the chronicle transcribed by Gasparo Zancaruolo / Les croisades vues de Venise. Le cas de la chronique transcrite par Gasparo Zancaruolo*, p. 187-207

Among the around 2,000 codices representing the Venetian chronicles written between the 11th and 18th centuries, we selected the chronicle transcribed by Gasparo Zancaruolo around 1519. The present paper focuses upon manuscript M 2570 at Marciana National Library in Venice, presenting a history of this codex and getting involved in the clarifications referring to the paternity and the dating of it. It also insists upon the sources and influences that this work had in connection with other Venetian chronicles.

This paper presents *in extenso* the fragments in the chronicle that deal with the crusading phenomenon, with the mention that the term of ‘crusade’ does not refer exclusively to the so-called ‘classical crusades’, but also to the various military confrontations between Christians and Muslims both previously and afterwards.

Acest articol discută cronica transcrisă de Gasparo Zancaruolo în jurul anului 1519 și inclusă într-unul dintre cele aproximativ 2000 de codice care conțin cronicile venețiene scrise între secolele XI și XVIII. Articolul de față se concentrează asupra manuscrisului M 2570 de la Biblioteca Națională Marciana din Veneția și prezintă o istorie a codicelui, analizând problemele legate de datarea și de paternitatea lui. De asemenea, articolul plasează această cronică în tabloul mai larg al cronicisticii venețiene, discutând problema surselor folosite, dar și a influențelor pe care le-a exercitat ulterior.

Articolul cuprinde *in extenso* fragmentele din cronică privitoare la cruciadă, cu precizarea că acest termen nu se referă exclusiv la așa numitele „cruciade clasice”, ci și la feluritele confruntări militare dintre creștini și musulmani, de dinainte sau de după această perioadă.

***

ALEXANDRA LALIBERTE DE GAGNE, «*Je vais donc narrer les grandes actions du prince Michel, dire comment il tailla les Turcs en pieces*»: *Michel le Brave, champion de l'Orthodoxie des chroniqueurs grecs / „I will tell the story of prince Michaels' great deeds, I will tell how he cut the Turks into pieces”*. *Michael the Brave, Champion of Orthodoxie for the Greek Chroniclers*, p. 209-222

This study focuses on the figure of the Wallachian voivod Michael the Brave and his glorification in the light of the Greek chronicles of Matthew of Myra, Stavrinus the *Vestiar* and Georges Palamades. The Romanian prince is an emblematic figure of the Balkan region under the Ottoman yoke in the sixteenth and seventeenth centuries. His case is very evocative for the use of heroes embodying the struggle against Ottoman rule in modern Greek literature. However, the fight is led by a prince of Vlach origins, who's participated in the unification of

the Romanian principalities and their emancipation. This study is to determine the reasons for its appropriation as a symbol of liberation by Greek authors, despite tensions between Greeks and Vlachs.

Articolul analizează felul în care a fost glorificat Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, în cronicile grecești ale lui Matei al Mirelor, Stavrinou Vistiernicul și Gheorghe Palamed. Mihai Viteazul a fost o figură emblematică în Balcanii secolelor XVI-XVII, aflați sub jugul otoman. Cazul său este ilustrativ pentru felul în care au fost instrumentalizați în literatura greacă modernă eroii simbolizând lupta anti-otomană. De fapt, eroul grec anti-otoman a fost un principe de origine vlahă, care a înfăptuit unirea și emanciparea țărilor române. Articolul își propune să identifice motivele pentru care Mihai Viteazul a devenit un simbol al libertății la autorii de limbă greacă, în pofida tensiunilor existente între greci și vlahi.

***

PETRONEL ZAHARIUC, *Contribuții privitoare la istoria mănăstirii Probota (I) / Contributions concernant l'histoire du monastère Probota / A Contribution to the History of Probota Monastery*, p. 223-266

This article is the first part of a paper that aims to reconstruct the history of the Moldavian monastery of Probota, from its sixteenth-century foundation to the nineteenth-century secularization of its monastic estates. Drawing on the archive material of the monastery, this paper recounts the history of Probota, from 1527 to 1615. The focus of the investigation is not only the monastic life – the monks, the abbots and the events – but also the growth of monastic estates.

În acest studiu autorul încearcă să reconstituie istoria mănăstirii Probota, ctitoria lui Petru Rareș, de la întemeiere până către secularizarea averilor mănăstirești (1863), folosind, mai ales, documentele de arhivă, o categorie de surse puțin întrebuințate pentru scrierea istoriei acestei mănăstiri. În textul, pe care îl publică acum, a cercetat, pas cu pas, atât cât i-a fost cu putință, istoria mănăstirii de la 1527 la 1615, insistând asupra vieții mănăstirii (egumeni, călugări, fapte mai însemnate etc.), precum și asupra averii ei.

***

RAMONA NEACȘA LUPU, „Și încă a pustiit și sfânta mănăstire”. *Mănăstirea Govora și un gest de putere de la mijlocul secolului al XV-lea / „Et encore le monastère a été déserté”. Monastère Govora et un geste du pouvoir au milieu du XVe siècle / „Moreover, he devastated the Holy Monastery”. The Govora Monastery in mid-fifteenth century. *The Meanings of Power*, p. 267-285*

This paper analyses the destruction of the Govora Monastery by the boyar Albu the Great in mid fifteenth-century Wallachia. The main contention of the article is that this sacrilegious act was embedded in the struggles between different Wallachian noble groups competing for power. Thus, by devastating the monastery, Albu the Great was trying to strengthen his own position, while undermining that of the founder of the monastery, no other

than Vlad the Devil, the lord of Wallachia. The Govora monastery played an important role in supporting and legitimizing Vlad's rule, therefore any act of violence directed against it was actually aimed to its founder. A locus of history and legitimacy, the monastery had a significant capital of symbolic power that could be manipulated, destroyed or, on the contrary, restored. This is precisely what happened with Govora in the second half of the fifteenth century, when Vlad the Devil's descendants took care to restore the family monastic foundation. Thus, Vlad the Impaler punished Albu the Great and his entire kin and, afterwards, Vlad the Monk and Radu the Great re-established the monastic estate by buying back two of its former villages, Glodul and Hința. The purpose of this article is to suggest that the fifteenth-century Wallachian monasteries were not solely a network of religious and economic centres, but also hubs of political power.

Studiul își propune să analizeze semnificația unui eveniment petrecut la mijlocul secolului al XV-lea în Țara Românească, și anume distrugerea mănăstirii Govora, ctitorie a lui Vlad Dracul, de către boierul Albul cel Mare, urmată de confiscarea abuzivă a două dintre satele acesteia, Glodul și Hința. După ce i-a pedepsit pe agresori și i-a ucis pe Albul cel Mare și neamul acestuia, Vlad Țepeș a dăruit cele două moșii unor "slugi credincioase". Urmașii lui Vlad Dracul, Vlad Călugărul și Radu cel Mare, au redat Govorei statutul de ctitorie domnească, recreând fondul funciar al acesteia, răscumpărând inclusiv cele două moșii menționate. Semnificația profanării lui Albul cel Mare credem că trebuie plasată într-un context mai larg decât cel religios și anume în cel al luptelor pentru putere de la jumătatea secolului al XV-lea. O mănăstire reprezenta un centru de putere economică și socială pentru ctitorul său și familia acestuia, juca un rol important în situații de crize sau conflicte politice, era sursă de legitimare a puterii domnești. Prin actul său de mânia, Albul cel Mare încerca să își consolideze propria poziție politică și să o submineze pe cea rivală a lui Vlad Dracul pe propriul său teritoriu negând, astfel, legitimitatea domniei acestuia. Fără îndoială eminentemente religioase, mănăstirile erau, credem, și locuri cu o tradiție a puterii care putea fi reconstruită și manipulată, erau punți de legătură cu strămoșii și simboluri ale durabilității și legitimității domnești.

***

ȘTEFAN S. GOROVEI, *Voci de dincolo. Pietrele de la Dragomirna / Voix de l'au-delà. Les pierres de Dragomirna / Voices from Beyond. The Dragomirna Tombstones*, p. 287-318

L'exonarthex de la grande église du Monastère de Dragomirna abrite cinq dalles funéraires, dont deux ont des inscriptions grecques et une n'a jamais eu d'inscription; les deux autres sont très effacées: elles conservent aujourd'hui seulement des bribes des lettres de leurs inscriptions slaves et de leur décor floral. L'évêque Melchisedec (1823–1892) en 1883 et le professeur Eugen A. Kozak (1857–1933) en 1903 avaient lu et déchiffré les inscriptions, mais sans pouvoir établir l'identité des personnages enterrés là-bas et dont les noms paraissent illisibles. De nos jours encore, on utilise les traductions roumaines établies par N. Iorga (1938) d'après les lectures de Kozak.

Heureusement, ces deux inscriptions slaves ont été lues, déchiffrées et traduites vers 1883–1887 par un savant roumain très passionné et très dévoué aux recherches épigraphiques: Nicolas Beldiceanu (1844–1896). Ses décalques, ainsi que ses copies, transcriptions et traductions ont été copieusement utilisés par N. Iorga pour le premier volume de ses

Inscriptions des églises de Roumanie (Bucarest, 1905). Mais un cahier est resté inaperçu parmi les milliers de manuscrits de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine, où il fut déposé en 1912 par D. A. Sturdza. Dans ce cahier, l'auteur a retrouvé les deux inscriptions de Dragomirna, transcrites d'une manière impeccable, presque photographique, ainsi que leurs traductions.

Grâce aux dessins de Beldiceanu, on est arrivé à connaître les noms des personnages enterrés à Dragomirna. Il s'agit de deux membres de la famille des boyards **Drăgușescu**, dont un est fréquemment mentionné dans les documents de l'époque: Dumitrașco († 1709/1710). Il est le commanditaire d'une de ces deux dalles funéraires, destinée à recouvrir la tombe de son père, **Serghie**, mort le 4 juillet 1680. Mais, selon les documents, le père de Dumitrașco s'appelait **Prodan** Drăgușescu ! C'est un faux dilemme: il faut accepter que le personnage eût porté en effet le nom Serghie (St. Serge), mais il était connu avec le surnom Prodan (ce qui signifie «vendu»). C'est lui qui a commandé l'autre dalle funéraire, destinée à recouvrir la tombe d'un certain Savin (peut-être un autre fils), mort le 27 janvier 1673 ou 1674. Ces noms ont été inscrits dans les anciens obituaires du monastère. À partir de ces informations, l'auteur se propose de reconstituer la généalogie de cette famille de boyards du Nord de la Moldavie historique. La dernière partie de l'article concerne un personnage connu sous le nom de *Silitrarul* – le salpêtrier. Apparenté aux boyards Drăgușescu, descendant lui-même de la vieille aristocratie du pays, il a dû être une sorte d'entrepreneur qui surveillait la production et l'export du salpêtre, ce qui lui a valu son surnom.

Pridvorul mării biserici a mănăstirii Dragomirna adăpostește cinci pietre funerare, dintre care două au inscripții grecești, iar o a treia nu are niciun înscris. Celelalte două inscripții sunt foarte șterse, iar astăzi nu mai sunt vizibile decât decorul floral și fragmente de litere din inscripțiile slavone. Episcopul Melchisedec (1823-1892), în anul 1883, și profesorul Eugen A. Kozak (1857–1933), în 1903, au citit și au descifrat inscripțiile, fără însă a putea stabili identitatea personajelor înmormântate acolo și ale căror nume li s-au părut ilizibile. Astăzi sunt folosite în continuare traduceri în românește făcute de Nicolae Iorga, în 1938, după lectura lui Kozak.

Din fericire, cele două inscripții slavone au fost citite, descifrate și traduse, cândva între anii 1883-1887, de un savant român foarte pasionat și dedicat cercetărilor epigrafice : Nicolae Beldiceanu (1844–1896). Calcurile sale, precum și copiile, transcrierile și traduceri, au fost folosite din plin de Iorga pentru primul volum al lucrării *Inscripții din bisericile României* (București, 1905). Printre miile de manuscrite ale Bibliotecii Academiei Române se găsește însă un caiet Beldiceanu, rămas neobservat, dăruit bibliotecii de Dimitrie A. Sturdza în 1912. În acest caiet autorul a regăsit cele două inscripții de la Dragomirna, transcrise într-un mod impecabil, aproape fotografic, împreună cu traducerea lor.

Datorită desenelor lui Beldiceanu am ajuns să cunoaștem numele personajelor înmormântate la Dragomira. Este vorba despre doi membri ai familiei boierești Drăgușescu, dintre care unul este pomenit adesea în documentele de epocă : Dumitrașco († 1709/1710). El este comanditarul uneia dintre cele două pietre funerare, destinate mormântului tatălui său, Serghie, mort la 4 iulie 1680. Dar, potrivit documentelor, tatăl lui Dumitrașco era Prodan Drăgușescu! Este, de fapt, o falsă problemă: trebuie să acceptăm că personajul putea să aibă numele Serghie (Sfântul Serghie), dar să fie cunoscut sub cel de Prodan (care înseamnă de fapt *vândut*). El este cel care a comandat cealaltă piatră funerară, destinată mormântului unui anume Savin (poate un alt fiu), decedat pe 27 ianuarie 1673 sau 1674. Aceste nume au fost înscrise în vechile pomelnice ale mănăstirii. Plecând de la aceste informații, autorul își propune să reconstituie genealogia acestei familii de boieri din nordul Moldovei istorice. Ultima parte a articolului este dedicată unui personaj cunoscut sub numele de Silitrarul.

Înrudit cu boierii Drăgulescu, el însuși desendent al vechii boierimi a țării, Silitrarul trebuie să fi fost un fel de antreprenor, care supraveghea producția și exportul de salpetru, de unde și numele său.

***

VIOLETA BARBU, *Cuvântul și sabia. Patriarhul Alexandriei, Gherasim Palladas (1688-1710), un reprezentant al școlii veneto-cretane în țările române (II) / La parole et l'épée. Le patriarche d'Alexandrie, Gherasim Palladas (1688-1710), un représentant de l'école vénète - crétoise dans les pays roumains / The word and the sword. Gherasim Palladas, Patriarch of Alexandria (1688-1710) as representative of the Veneto-Cretan school in Romanian Principalities*, p. 319-346

Could we imagine in the 17th Century a new „literary Byzantium”, as deeply entrenched in the oral tradition and as interested in communicating itself as the original one? Or, on the contrary, we should rather think that the byzantine literary legacy was revived making recourse to scholarly tools borrowed from the modern Republic of Letters? The second part of this paper tried to solve this conundrum by a thorough analysis of *The Panegyric of St Constantine the Great*, authored by GherasimPalladas, patriarch of Alexandria. The second part is devoted, in the same vein, to identifying the sources and to a hermeneutics of another work attributed to Palladas, *In praise of the Word (Ms. BAR 766)*. On a first level of interpretation, the inquiry continues to charter the cultural network that brought together intellectuals in Bucharest, Constantinople, Venice and the Near East as well as the next level probes Palladas' style (topoi, loci communi, critical irony) and writing technique (compilation, amplification, metaphrasis, paraphrases). The deconstruction of his *Panegyric* reveals that the text exceeds its own established byzantine genre and takes in different cultural traditions and epistemic frames (classical Antiquity, the Veneto-Cretan school, European classicism and, blatantly, Baroque) that amount to poetic and encyclopaedic compendium.

Ne putem imagina în secolul al XVII-lea un nou Bizanț literar la fel de adânc înrădăcinat în tradiția orală și la fel de interesat în a se reprezenta pe sine precum Bizanțul originar? Sau, dimpotrivă, ar trebui să ne gândim mai degrabă că moștenirea literară bizantină a fost reînviată cu ajutorul mijloacelor împrumutate din Republica modernă a Literelor? Cea de-a dintâi parte a acestui studiu a încercat să rezolve această dilemă printr-o analiză amănunțită a Panegiricului Sfântului Constantin cel Mare, scris de Gherasim Pallada, patriarh al Alexandriei. Cea de-a doua parte va continua același tip de analiză, identificând sursele și hermeneutica unei alte lucrări atribuite lui Pallada, *Elogiul Cuvântului (Ms. BAR 766)*.

La un prim nivel al interpretării, studiul continuă să cartografieze rețeaua culturală care strângea laolaltă cărturari din București, Constantinopol, Veneția și Orientul Apropiat. Apoi, la un alt nivel analitic, studiul disecă stilul lui Pallada (topoi, loci communi, ironia critică) și tehnicile scriitoricești folosite (compilația, exagerarea, metafrizarea, parafrizarea). Deconstruirea analitică a *Panegiricului* dezvăluie că textul iese din cadrul auto-impus al genului literar bizantin, împrumutând elemente din diferite tradiții culturale și episteme (Antichitatea târzie, școala veneto-cretană, clasicismul european și, în mod ostentativ, baroc), ceea ce-l transformă într-un compediu poetic și enciclopedic.

***

MARIANA LAZĂR, *Contextul finalului domniei lui Șerban Cantacuzino și situația averii sale / La fin du règne du prince Șerban Cantacuzène et la situation de sa fortune / The last Years of Șerban Cantacuzino's Reign and the Fate of his Fortune*, p. 347-378

1688 was an extremely difficult year for Șerban Cantacuzino, the ruling lord of Wallachia, and for his family. First of all, the Habsburgs' victories against the Ottomans forced him to hasten a political alliance. The arrival of the Austrian armies at the Wallachian frontiers gave no room for further negotiations. When general Veterani's troops crossed the border into Wallachia, Șerban Cantacuzino had no choice left. He sent an embassy to Vienna and his representatives, the most important Wallachian nobles, who were also his relatives, signed a treaty. 1688 was a bad year not only for politics, but also for his health. Facing an uncertain future for his family, Șerban Cantacuzino placed some of his fortune in safe places. Thus, he sent money, silver, jewellery and robes to four monasteries: Cotroceni, founded by him, Radu Vodă, Câmpulung and Tismana. Șerban Cantacuzino died on the 29th of October 1688 and his wife, Mary, entrusted more of the family goods to close relatives. Nonetheless, soon afterwards, Mary Cantacuzino was forced by the new Wallachian lord, Constantin Brâncoveanu, to give up part of her family fortune. Brâncoveanu, who was actually Șerban Cantacuzino's nephew, claimed that the former lord failed to pay what he owed to the Ottomans. In order to avoid being sent to Constantinople, together with all her kids, Mary Cantacuzino left the country and took refuge in Transylvania. Much later, she was able to recover some of the family goods that had been confiscated by Brâncoveanu.

Pentru Șerban Cantacuzino și familia lui ultimul său an de domnie (1688) a fost unul extrem de dificil. Pe plan extern, în condițiile victoriilor austrieților în luptele cu turcii, Șerban Cantacuzino inițiasese anterior tratative cu ei, pentru o alianță antiotomană. În acel moment trupele austriece ajunseseră la granița Țării Românești și pe frontul Dunării, oficialii imperiali presându-l pe domnul român să încheie un tratat. În acest sens, sub comanda generalului Veterani detașamente austriece pătrundeau în țară, de unde, în urma unor negocieri dificile, se vor retrage în Transilvania. Aceste acțiuni, precum și starea precară de sănătate, l-au determinat pe Șerban Cantacuzino să trimită la Viena o delegație compusă din mari boieri înrudiți cu el, pentru a semna tratatul de alianță (la începutul lunii octombrie), deși nu fuseseră îndeplinite condițiile pe care le pusese imperialilor.

În contextul agravării stării sale de sănătate și al nesiguranței viitorului familiei, la sfârșitul lunii august Șerban Cantacuzino împreună cu soția sa, doamna Maria, au decis să-și depoziteze o bună parte din importanta sa avere mobilă (bani, argintărie, bijuterii, veșminte) în locuri sigure - la mănăstirile Cotroceni, ctitoria domnului, Radu Vodă, Câmpulung și Tismana. După decesul lui Șerban Cantacuzino (29 octombrie 1688), doamna Maria a mai încredințat parte din avere spre păstrare unor rude apropiate. La scurt timp însă, sub amenințarea că o va trimite la Înalta Poartă cu toți copiii, noul domn, Constantin Brâncoveanu (care îi era nepot lui Cantacuzino), i-a confiscat banii și bunurile de unde erau depozitate, pe motiv că turcii îi solicitau plata impozitelor neachitate de Șerban Cantacuzino. În 1689, pentru siguranță, doamna Maria împreună cu fiul și fiicele sale s-au retras în Transilvania, mult mai târziu recuperând de la Brâncoveanu o parte din bunurile confiscate.

***

MARIA MAGDALENA SZÉKELY, *Eseu despre copilărie în Moldova veacului al XVII-lea / Essai sur l'enfance dans la Moldavie du XVIIe siècle / An Essay on Childhood in seventeenth-century Moldavia*, p. 379-414

L'histoire de l'enfance est un de ces sujets qui semblent inabordables pour le médiéviste roumain. L'absence des sources écrites spécifiques, la pauvreté des renseignements absolument nécessaires et l'absence des repères méthodologiques sont tout autant d'obstacles considérables devant celui qui se hasarderait à une recherche dans ce domaine. La présente étude cherche à surmonter ces inconvénients et à signaler quelques aspects de la vie des enfants d'autrefois qui peuvent être plus facilement reconstitués. Les modèles théoriques utilisés sont empruntés à d'autres espaces historiographiques, mais les sources soumises à l'analyse proviennent exclusivement de la Moldavie du XVIIe siècle. L'étude comprend les sections suivantes: *Qu'est-ce que c'est un enfant?; Faire et ne pas faire des enfants; La conception dans le péché; La dynamique des naissances; Les porteurs de signes; Tous les enfants sont baptisés; Parents sans enfants...; ... et enfants sans parents.*

Au terme de la recherche, une question se pose: peut-on parler d'enfance dans la Moldavie du XVIIe siècle? Si l'on considère l'enfance comme un phénomène ou comme une construction culturelle, on doit chercher les éléments unificateurs qui la définissent. Or, comme les enregistrements à l'Etat Civil, les vaccinations, l'assistance sanitaire, la scolarisation obligatoire, l'alimentation caractéristique ou la législation spécifique n'existaient pas, l'univers de l'enfance est restreint à une étape biologique, inévitablement différente d'un individu à l'autre, selon le sexe, le niveau de culture, l'appartenance sociale et le contexte historique. Par conséquent, pour couvrir toute la gamme de perceptions, de sentiments, d'expressions et de représentations de l'âge de l'innocence, il serait plus adéquat de nous servir de la notion d'*enfancess*.

Istoria copilăriei este una dintre acele teme care pare inabordabilă medievistilor români. Absența unor surse scrise specifice, puținătatea informațiilor absolut necesare și absența reperelor metodologice sunt tot atâtea obstacole serioase în fața celor care se încumetă să înceapă o cercetare în această direcție. Studiul de față caută să depășească aceste neajunsuri și să semnaleze acele aspecte ale vieții copiilor de altădată care pot fi reconstituite cu mai mare ușurință. Modelele teoretice utilizate sunt împrumutate din alte spații istoriografice, dar sursele supuse analizei provin exclusiv din Moldova secolului al XVII-lea. Studiul cuprinde următoarele secțiuni: *Ce este un copil?; A face sau a nu face copii; Conceperea în păcat; Dinamica nașterilor; Purtători de semne; Toți copiii sunt botezați; Părinți fără copii...; ... și copii fără părinți.*

La capătul cercetării, rămâne o întrebare: se poate vorbi de copilărie în Moldova secolului al XVII-lea? Dacă definim copilăria drept un construct cultural, atunci trebuie să căutăm acele trăsături generale care o definesc. Or, întrucât nu existau registre de stare civilă, vaccinuri, asistență medicală, școlarizare obligatorie, alimentație specifică sau legislație, universul copilăriei era restrâns la o etapă biologică, inevitabil diferită de la un individ la altul, în funcție de sex, de nivelul de cultură, de statutul social și de contextul istoric. Prin urmare, pentru a acoperi întreaga gamă de percepții, sentimente, expresii și reprezentări ale vârstei inocenței, ar fi mai potrivit să folosim noțiunea de *copilării*.

ALEXANDRU PÎNZAR, *Heraldica neamurilor boierești din Moldova în secolele XIV-XV. Contribuții și interpretări noi / Héraldique des familles des boyards de la Moldavie aux XIVe-XVe siècles. Contribution et nouvelles interpretations / Heraldry of Moldavian Noble Families in the fourteenth and the fifteenth centuries. New Perspectives and Interpretations*, p. 415-449

A recent book published in the Ukraine, regarding the heraldic system of Moldavia's noble families in the 14th to 16th centuries (Олег Однороженко, *Родовагералдика Русо-Влахії (Молдавськогогосподарства) кінця XIV – XVI ст.*, Харків, 2008), is reviewed by the author of this paper, who presents the wealth of data discovered by the Ukrainian historian in the archives. Oleh Odnorozhenko gathered together the images of almost all the extant seals of the Moldavian boyars, which were appended to some of the charters issued by the voivodes, now preserved mainly in the Polish archives, using them as the main source for an assessment of the heraldic system in medieval Moldavia. Leaving aside the nationalistic excesses of the Ukrainian historian, his work proves a valuable tool for anyone interested in Moldavia's early history. Using the information in this book, the author of the paper discusses some old hypotheses in Romanian historiography and raises new ones.

Articolul discută o carte recent publicată în Ucraina cu privire la heraldica familiilor boierești moldovenești din perioada secolelor XIV-XVI (Олег Однороженко, *Родовагералдика Русо-Влахії (Молдавськогогосподарства) кінця XIV – XVI ст.*, Харків, 2008). Folosind aproape toate sigiliile boierilor moldoveni care au supraviețuit până astăzi, atârdate de hrisoavele emise de cancelaria domnească și păstrate, majoritatea, în arhivele polone, Oleh Odnorozhenko propune o reinterpretare a sistemului heraldic al Moldovei medievale. Lăsând deoparte excesele naționaliste ale istoricului ucrainian, lucrarea sa este un instrument de lucru util pentru oricine interesat de istoria timpurie a Moldovei. Plecând de la informațiile strânse de Oleh Odnorozhenko, autorul acestui articol reanalizează câteva ipoteze mai vechi ale istoriografiei românești, propunând totodată câteva interpretări noi.

***